

«Federico Fellinik bere *Amacord* zoragarrian lortzen duenaren moduko zerbait egin nahi nuen»

“Guardia zibilen tiroek zauriturik” irakurri dugu liburuaren azalean, hiru mutil gazteren eta *Alkasoroko benta* izenburuaren eta egilearen izenaren azpian. Bizitza eta heriotza Bortzirietan duela berrogei urte, Beratik Lesakara, Etxalar, Arantza eta Igantzin. Hangoxe giza geografia baliatu du Mikel Tabernak (Alkaiaga, Lesaka, 1957) literatura egiteko, euskarari arnasa berria emateko.

| MIEL A. ELUSTONDO |
Argazkiak: Zaldi Ero

Alkasoroko benta...

Jende gehienek jakinen dute zertsu kontatzen den liburuan. Zaila egiten zait aitzinetik erranak baino gehiago botatzea. 60ko eta 70eko hamarkadako kontuak aipatzen dira lan honetan.

Kontu batzuk.

Istoriok mordoxka bat, ardatz baten inguruan bilduak. Ardatz hori, hain xuxen, pertsonaia bat da, mutil bat. bizitzan aitzina egiten du, eta bere ahotik kontatzen dizkigu ikusten dituenak, inguruan gertatzen direnak, eta berari gertatzen zaizkionak ere bai. Garai hartako zenbait informazio ere ematen zaigu, gauza jakinak, irakurleak bere burua koka dezan, jakin dezan, urte haietako berri. Hori xe da *Alkasoroko benta*.

Hori, geografia jakin baten barnean.

Bortzerrietan, edo Seierrietan, Bidasoaldean, Euskal Herriko edozein herri ttikitana gerta zitekeena. Pertsonaia nagusia, behinik behin, horkoa da, nahiz eta bere hanat-honatak badituen, eta mugitzen den. Kontakizunaren artean –dena fikzio izanagatik ere–, bi gertaera latz, mingarri, nobelan mugarri ditugunak. Bi gertaerak, hala ere, benetan gertatu ziren, baina nik haien bertsioa egin dut liburu honetan, kontakizunak eskatzen zuen edo niri iruditu zaidan maneran narrazioan txertatuak.

Horixe *Alkasoro*... zure mintzoan. Dena dela, irakurtzen hasi eta irakurlea lehenik kolpatzen duena: hizkera. Euskara estandar zelaitik urrun.

Zer kontatua da bat, nola kontatua bertzea, zeren bidez da hirugarrena. Hizkera, baliabide. Nik zer erran behar dut! Nik idatzi egiten dut, ez bertzerik, eta inori erakutsi aitzinetik

neuk irakurtzen dut testua behin eta berriz, poliki eta mantso, eta beharria paratu ere bai, testuak zer musika duen antzemateko. Ongi dela iruditzen zaidanean, istorioa badoala, kontatu nahi dudana ongi kontatua dagoela, eta, bertzetik, kontatzeko manera ere landu dudala, ongi naiz.

Hizkera, idazteko manera.

Erreparatzen diot, dudarik gabe, hautatu egiten dut zein baliabide, zein hitz, zein erranera erabili...

Bazterreko hitzak, besteak beste.

Bazterrekoak edo, behinik behin, orain arte letra idatzien plazara agertzeko fortuna edo aukera izan ez duten hitz batzuk, erranerak, niri gustatuko litzaidakeen moduan. Gustura gelditzen naizenean amaitzen da nire lana. Nik uste idazle bakoitzak bere ahotsa bilatzen duela, baina, horretaz aparte, kasu honetan narratzaile izateko aukeratu dudan pertsonaiak bere solas moldea izatea eskatzen zidan. Kontalari horrek ez ezik, gainerako pertsonaiek ere bai, eta denentzat egokia izan zitekeena egiten saiatu naiz. Bertzela, gatzik duen ez duen, idazleak dituen erreferentziak baliatzen ditu, eta irakurleari dagokionean ere berdín, zein dituen erreferentziak, horren arabera etorriko da norberaren juzkua.

“Idazteko tenorean ere zorrotz jokatzeko dut nire buruarekin, hagitz mantso idazten dut”.

Idazlearen ahotsa aipatu duzu arestian. Zure *Txokolatzeko dinamita* (Susa, 2001) hartako ahotsa aldatu da?

Handik honat gehiago dakit. Euskara erdi galdua ere eduki nuen gazte denboran, eta, gerora, ahantzia berreskuratu, gogora ekarri nuen berriz. Beti ari bainaiz ikasten. Urte dexente pasatu dira, eta ez dakit oraingo liburuan gehiago azpimarratu dudana tokiko hizkera. Nolanahi ere emaitzarekin pozik

Freskura

“Oraindik ez du argitu, baina buruz daki non finkatu behar duen hanka, eta kontent heldu da bidexkan barna, saltoka. Esku baten zakoteari kontzen dio, barrenean ekarki duena ez galtzeko. Bakarrik da, gaueko lana egin ondotik lagun bakoitzak bere aldera jo duelako. Alemanak mugatik desagertu zirenetik aisaxeago dabilta. Bidean pixka bat entretenitu da. Hiru amurraín tiki ebatsi dizkio, bat-banaka, Larun aldetik heldu den erreka jostariari...”. Horrela idazten du Mikel Tabernak, euskara estandar fosilizatuari freskototasuna, idatzari ahozkoaren bizitasuna dakarzkioa hastetik buru. *Alkasoro*... narrazio bilduma izan, nobela izan –eta nori ardurara dio kontuak–, irakurtzen ahal dugu atalka, irakurtzen ahal dugu osorik. Gozatu nahi den irakurleak badu non goza, eta gehiagoko goza nahi denak, badu *Txokolatzeko dinamita* hura arrairakurtzeko argudio. “Hagitz mantso” idazten duela dio Tabernak. Onik idaztekotan, ezin bestela. *Alkasoro*... da froga.

naiz, testuak nonahiko irakurlearentzat balio duela ikusirik. Hango irakurlea ere, Bortzerriak aldekoa, gogoan izan dut batzuetan. Nahi nuke bertako aunitz harroago egotea daukatenaz, nik haiengandik ikasi baitut! Hala ere, ikusten dut zenbaitek ez duela behar adina estimatzen zer altxor duten. Haiek burutan idatzi dut tarteka. Haiei ikasitako eta ebatsitako hitz eta erranerak baitira, bakarren bati erranen nioke: “Paperean ikusirik eder iruditzen zaik? Hirea duk! Hiregandik ikasi diat!”.

Itzultzaile izateak badu ikustekorik euskarari beste tornu bat eman nahiarekin?

Itzultzailea hizkuntzarekin ari da egunero lanean. Xehetasunei aunitz begiratzen diegu, behartuak gaude haiei erreparatzera, dena ongi jostera. Horregatik, idazteko tenorean ere zorrotz jokatzeko nire buruarekin, hagitz mantso idazten dut. Kostatzen zait gustura gelditzea idatzi dudanarekin eta, neurri batean bada ere, lanbideak izanen du ikustekoa horretan.

Denbora, leku, zeru eta lurak –Txirritaren legean–, 60ko eta 70eko hamarkada, Seierrietan, Martin Irazoki gaztea... Alkasoro duzu zure Macondo?

Horrelako zerbait erraten ahal da, nahi baduzu. Izanez ere, lehenagotik dator lurralde honek pertsonaia batzuen antzektoki izateko balio zidala ohartzea, eta hautua kontzientea izan da liburu honetan. Herriaren sorrera, ordea, kasualitatea izan zen. Lurralde horretan kokatutako ipuin bat fikzionatu nuen behin, [Tene Mujika] lehiaketara aurkeztu –*Bota xoxa* zuen izena, gero *Txokolatzeko dinamitan* agertu baitzen–, eta toki ezaguna jarri beharrean, Alkasoro jarri nuen. *Txokolatzeko*... hartan konturatu nintzen irakurleari lagungarri zitzaiola, nontsu zebilen jakiten ahal zuela, eta niri ere Alkasorok kontatu nahi nituenak libreki kontatzeko bidea egiten zidala. Horrela etorri da *Alkasoro* nire kasuan.

Ipuin hartan jotako kolpeak irauten du zure lanetan, dela *Txokolatzeko dinamita* hartan, dela *Alkasoroko benta* honetan.

Hainbertze ere ez dut idatzi eta, beharbada, horregatik irauten du orduko zera hark. Geografia berberak, alegia. Gauza jakin batzuek pizten didate idazteko gogo, baditut hor “hazi” batzuk –anekdota bat, pasarte, pertsonaia...–, eta franko paraje horietan ditut ezagutuak, bizituak edo ikasiak. Abiapuntua izaten dut hori, hortik hasten naiz istorioa garatzen. Horregatik segitu dut liburu honetan ere lurralde hartan.

Hizkera gozagarri

“Nork bere aukera egiten du, eta garrantzi handiagoa edo tikiagoa ematen dio bere euskarari. Alkasoro-n, pertsonaiaren eta gertaeren nongotasunagatik, badago tokiko hizkera bat. Banuen kezka horrek onarpen zabala izanen ote zuen, inorentzat traba gertatuko ote zen. Banuen duda, edo zalantza puntu bat. Baina ohartu naiz ez dela eragozpenik izan. Alderantziz, iritziak etorri zaizkit, hainbat irakurlerenak, erranez hagitz gustura irakurri dutela liburua, hizkera ez dutela traba izan, gustura eta aisa irakurri dutela, gozatu egin dutela horretan”.

Istorioetan, bizitza da ageri. Bizitzarekin batera, Alkasoroko jendea gogor astintzen duen heriotza bortitza.

Baliteke heriotzak gehiegi iluntzea nobelaren tonua, ez dakit. Heriotza, nahi ez badugu ere, bizitzaren parte da. Presentzia handi xamarra du kontakizun honetan. Dena dela, bietarako iritziak heldu zaizkit; batzuei ez zaie iruditu tristeegia denik eta bertze batzuek, berriz, erraten didate: “Mikel, noiz idatzi behar duk zerbait alaia-goa?”. Iritziak dira, ez bertzerik. Ni ohartzen nintzen kontatzen ditudan gertaera bortitz horiek pisu handia izaten ahal zutela narrazioan, baina ez nuen nahi, espres, kasu horien nobela bakarrik izatea. Hori baino hagitz gehiago izatea nahi nuen, eta horretan saiatu naiz, heriotza horien historia baino gehiago izan zedin eleberria. Istorio nagusiarekin batera, bazter istorioak ere ekarri ditut –nagusitik ateratzen diren adarrak balira bezala–; eta horiek ere niretzat hagitz inportanteak dira.

Zenbat du Martin Irazokik Mikel Tabernatik?

Martin Irazoki nire sorkaria da, fikzioa, baina betikoa: zer idatzi? Dakiguna. Nola ikasten den? Bizituta, adituta, ebatsita... Hortik abiatu naiz. Martin Irazokik nire urteak bizitu ditu, baina bere maneran. Nik ibilitako bideak ibili ditu, bai, baina hortik goiti fikzioa sortzen da, istorio eder gustagarria idatzi nahi dugulako, irakurleari balioko diotenak kontatu nahi ditugulako. Aldi berean, gai zenbait plazara atera nahi izaten ditugu, norberaren bizitzan gertatzen ez diren asko eta asko. Bat edo bertze norberari gertatuak, baina horiek pasarte tikiak dira beti.

70eko hamarkadan, Francoren heriotza 1975ean, diktadorearen osteko garaia gero, aldaketa politikoa... Eltzetzuen begiradapean beti. Hortxe beti guardia inzibilak.

Guri tokatzen zaigun bizialdian, gehiegizkoa ere bada haien presentzia. Hor egon dira eta daude beti. Eltzetzuen gaineko hainbertze kontu aditu diegu gure zaharrei, eta guri ere hala tokatu zaigu. Bagenekien hor zeudela, ez ziren ustekabeen agertzen, edo ez ziguten ustekaberik ematen, bagenekielako noiznahi eta nonahi ager zitezkeela. Batzuetan libratzen ginen –gehienetan, nahi baduzu–, baina bertze batzuetan –zoritxarrez–, ondorio latzak uzten zituzten. Eltzetzuak ez dira, segur aski, Bortzerrietako –edo Seierrietako– ezaugarria, baina, han, muga bertan dagoela, arunt markatua da haien presentzia.

Hor dago Endarlatsa...

Zenbat istorio Endarlatsan!

Hortxe Mikel Zabaltzaren gorpua ageri...

Bai. Zenbat bizitu dugun, zenbat etorri zai-
gun, edo zenbatekin egin dugun topo. Zenbat
heriotza izan dugun hain hurbil!

Non da orduko Seierrieta, mundu hura?

Zerbait gelditzen da, baina aunitz aldatu da.
Geratuko dira mundu horren zati batzuk,
horren puska batzuk, baina fuere aldatu da.
Mundua ziztu bizian aldatzen doa, baina, hala
ere, gauza batzuek guk uste baino gehiago
irauten dute. Marra lodienak, nik
uste, galduxeak daude. Erraten dute
telebista eta eskola izan direla, ber-
tzeak bertze, aldaketa ekarri dutenak.
Gure pentsatzeko, bizitzeko eta
harremanetarako manierak, bi horiek
aldatu dute, dexente. Iruditzen zait.

Orduan Alkasoron zena, hirian da
egun, eta hiritik ari da mundu joan
hura kontatzen.

Nire kasuan horrela da. Buruan da.
Hautzaroa, erraten dute, eta gartzarora... bizi-
tutako tokiak... Horrek arrasto sakona uzten
duela gure baitan. Distantziak ere ez dira izu-
garriak, eta hara begira bizi dira ni bezalako
aunitz. Harrigarria da Iruñerria nola husten
den asteburuetan, zenbat jende joaten den
bueltan jaioterrira. Iruñean egonagatik, ez
dakit arraso laketu dugun ziutatean. Uste dut
oraindik ezetz.

Bortzirietan zen William A. Douglass antropo-
logoa 60ko hamarkadaren hasieran. Etxala-

**“Gertaera bortitz
batzuek pisu handia
izaten ahal zuten
narrazioan, baina ez
nuen nahi, espres, kasu
horien nobela bakarrik
izatea”**

ren. Exodoa zen gizarte
haren ezaugarri.

Gerra ondoren, herria uzten
zuenak –herria gogoan iza-
nagatik ere– aukera gutiago
zuen automobila har eta
bueltan joateko. Jendeak ez
zuen automobilik! Hirira
etortzen zena ia-ia kondena-
tua zen ziutatean bizitzera,
nahiz burua eduki herrian.

Alkasoro... irakurtzen hasi
eta narrazio bilduma zelakoan
nintzen. Ondoren jakin dut
nobela zela eskuartean
nuena.

Ez diot horri garrantzirik
ematen. Ez naiz hori eztabai-
datzera sartuko. Kontakizun
guztiak zerbaiten parte zirela
banekien, hala izatea erabaki
nuen. Beharbada, nire lan
egiteko maneragatik, zatika
idatzi dut testua, eta gero

osoa egituratzen joan naiz. Konparazio batera,
badu zinema egiteko manerarekin antza:
sekuentzia bat hemen, bertze bat han... eta
josten joan. Nik uste badela loturarik osotasu-
nean, baina adituek erran beharko dute nobela
den, ez den. Horri ez diot garrantzirik ematen.

**Galdera bat hondarreko, enkas: Zein da kues-
tinoa, egoeraren egoera, liburu honen xedea?**

Lehenbiziko galderan saiatu naiz erantzuten!
Kuestinoa zen jendeak gustura irakurriko

lukeen zerbait idaztea. Gustuko zer-
bait. Horretarako zer? Nik mundu
hura ekarri nahi nuen liburu honetara,
pertsoneia haiek eta haien azpian zeu-
den gaiak. Horiek interesatzen zitzaiz-
kidan, liburua patxadan irakurriko
zuenak mundu hartan zegoenaz pen-
tsa zezan, eta goza zedila, kontatzeko
manerarekin, narrazioarekin, hizkera-
rekin... Etsenplu eta erreferentzia
gisara, nahiz bertze batzuk ere aipa-
tzen ahalko nituzkeen, erranen dizut

Federico Fellinik bere *Amarcord* zoragarrian
lortzen duenaren moduko zerbait egiten saiatu
nahi nuela: herri koxkor bat irudikatu, jende-
komunitate baten berri eman elkarri loturiko
istorioak erakutsiz, kameraren fokua orain
pertsoneia bat eta gero bertze bat harrapatzen
duela; eta pertsonaien nahiz haien goitibehei-
tien bidez kezka batzuk plazaratu,
inportatzen zaizkidanak. Horien
artean, gure historia hurbileko
zenbait gertakizun, erdi ahantziak
edo isilaraziak zeudenak. ■

